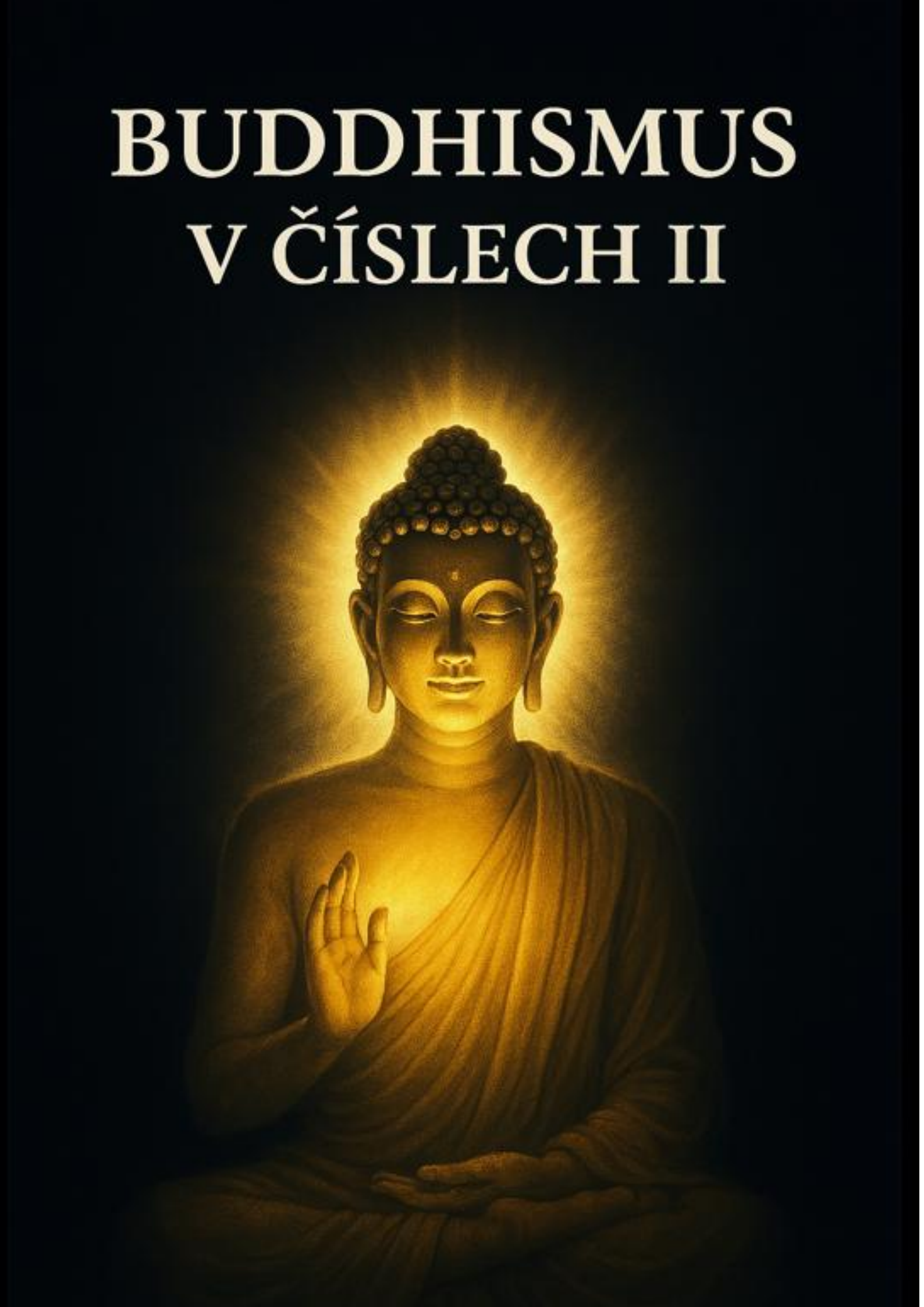
BUDDHISMUS
V ČÍSLECH II

Úvod

Druhé podstatně rozšířené vydání

Pomůcka ke studiu buddhismu, která se neomezuje na žádný jeho směr nebo školu. Takže tu jsou výčty z théravády, mahájány, vadžrajány i zenu.

Snad zde najdete to, co hledáte a objevíte i to, co jste nehledali, ale jste rádi, že jste našli.

Jaroslav Holeček, červenec 2025

WEB

1

JEDNA

JEDNA CHUŤ

(*eka-rasa*).

1. Všechny dharmy jsou v jedné chuti pravé takovosti.
2. Všechna Buddhova učení Tří vozidel jsou jedné chuti Jednoho vozidla.

Tak jako je jediná podoba Dharmy přirovnávána k zemi, je jediná chuť Buddhova učení přirovnávána k dešti vyživujícímu všechny rostliny na zemi.

JEDNO VOZIDLO

(*ékajána*)

Podle Tathágatagarbhasútry existuje pouze jediná cesta, tj. *mahájána*, a cíle *arhatů* a *pratjékabuddhů* jsou pouze mezistupni na této cestě. Jediným konečným cílem je stav *tathágaty*.

JEDEN VZHLED

(*eka-lakšana*)

Všechny dharmy jsou v jediném zdání pravé takovosti, které je mimo rozlišování zdání a mimo rozlišování mezi zdáním a nezdáním. O jediném zdání se však často hovoří jako o jediném zdání bez zdání.

DVA

DVA DRUHY POZNÁNÍ-MOUDROSTI

(二智).

Existuje několik dvojic, například:

- Pravá moudrost-vědění (實智) a aplikovaná moudrost-vědění (權智).

- Kořenové moudrosti-vědění (根本智) a následné moudrosti-vědění (後得智).
- Celkové moudrosti-vědění (一切智) a vědění o veškeré moudrosti-vědění (一切種智).

Pravé poznání moudrosti, kořenové poznání moudrosti a celkové poznání moudrosti jsou synonyma, která se týkají poznání pravé skutečnosti *dharmy*, kterou je prázdnota. Aplikovaná znalost moudrosti, nazývaná také usnadňující znalost moudrosti (方便智), se týká znalosti dovedných prostředků k výcviku sebe sama a osvobození vnímajících bytostí. Pravá moudrost-vědění je podstatou a aplikovaná moudrost-vědění je jejím použitím. Následné poznání moudrosti se týká poznání všech druhů dharmy, které je důsledkem získání základního poznání moudrosti (viz: tři druhy poznání moudrosti).

DVA DRUHY PŘEKÁŽEK

1. Překážky trápení, které vedou k dalším dvěma druhům překážek.
2. Překážky moudrosti-poznání (*džňejávarana*), jimiž jsou něčí základní nevědomost, kořenová nevědomost.

DVA DRUHY ZROZENÍ A SMRTI

1. Obyčejná bytost, jejíž délka života a životní forma se řídí zákonem karmy, opakovaně prochází karmickým zrozením a smrtí v průběhu po sobě jdoucích životů.
2. Svatý *bódhisattva* na některém z deseti základů, jehož život a tělo stvořené myslí jsou proměnlivé podle libosti, prochází proměnlivým zrozením a smrtí. Pouze Buddha ukončil oba druhy zrození a smrti.

DVA STAVY MYSLI BÓDHI

(tib. *bjang čhub sems gňis*)

Jsou to:

1. Stav „světské" mysli bódhi (*kun rdzob*) - u adeptů, kteří si ještě ne plně uvědomují pravdu o prázdnotě či bezpodstatnosti všeho (*stong pa ňid*, *šúnjatá*).
2. Stav transcendentní mysli bódhi (*don dam*) - u člověka, který již plně pochopil pravdu o vesmírné prázdnotě, že všechno je nicota, bezobsažnost.

DVĚ CESTY

1. Cesta s výboji[1] je světská cesta, kterou se ubírají ti, kdo mají trápení, když následují první dvě ze Čtyř ušlechtilých pravd a reinkarnují ve třech říších bytí;
2. Cesta bez výbojů je svatá cesta, kterou jdou ti, kteří následují poslední dvě ze Čtyř ušlechtilých pravd, aby se zbavili svých trápení a přešli do Tří říší existence.

Nebo:

1. Obtížná cesta k *buddhovství* vedoucí přes opakované zrození a smrt ve *Třech říších* existence.
2. Snadná cesta k *buddhovství* vedoucí přes znovuzrození v *Čisté zemi buddhy*, aby se tam mohl školit.

DVĚ DOKONALOSTI

(tib. *cchogs gňis*; též *dngos grub mam gňis*).

1. Duchovní zásluhy (*bsod nams*).
2. Transcendentní moudrost (*je šes*).

DVĚ MEDITACE

(*bhávana*)

Dva druhy meditačních cvičení:

1. Vedoucí ke zklidnění ducha, tedy k vnoru (*šamatha*, *samatha*)
2. Vedoucí k vhledu, k pochopení (*vipašjana*, *vipassana*)

DVĚ PRAVDY

(*satja-dvaja*)

Dvě úrovně pravdy nebo skutečnosti ve filozofii *madhjamaky*, známé jako:

1. relativní pravda (*sanvrti-satja*) a
2. absolutní pravda (*paramártha-satja*).

[1] Ásrava. Výboje trápení, charakteristické pro vnímající bytosti v jejich cyklech zrození a smrti. Například hněv je utrpení v mysli, které se vybíjí prostřednictvím těla a hlasu. Jakékoli vybití je projevem trápení člověka a utrpení nezmenšuje.

V mnoha formách buddhismu se pojem dvou úrovní pravdy týkal platnosti epistemologické zkušenosti, ale v některých formách *mahájány* se vztahoval i na otázky ontologie. To platí zejména v pozdější *madhjamace*, kde se *sanvrti-satja* vztahuje na světskou realitu *sansáry* a *paramártha-satja* na transcendentální realitu osvícení a *nirvány*. Zdánlivý hiát mezi těmito dvěma úrovněmi skutečnosti či pravdy vedl k vážným soteriologickým obtížím, které v pozdější *mahájáně* vyvolaly mnoho diskusí o vztahu mezi těmito dvěma formami pravdy či skutečnosti. Vztah mezi nimi je diskutován v pojednáních, jako je Džňánagarbhova Satjádvaja-vibhága, kde se objevuje tendence identifikovat je jako dvě stránky téhož jevu, které nejsou ani totožné, ani odlišné.

DVĚ PRÁZDNOTY

1. Prázdnota vnímající bytosti složená z dharmy, například pěti agregátů, a závislá na příčinách a podmínkách.
2. Prázdnota dharmy, například některého z pěti agregátů, závislá na příčinách a podmínkách (viz osmnáct prázdnot).

DVĚ PŘEKÁŽKY

Technický buddhistický termín odpovídající sanskrtskému *džňeja*, definovanému v Dharma-sangraha (oddíl 115).

1. Překážka nečistot (*kléšávarana*)
2. Překážka toho, co zbývá poznat (*džňejávarana*).

DVĚ TŘÍDY HŘÍCHU

1. Hřích z podstaty pochází z konání zla, jako je některý ze čtyř zlých činů: zabití, krádež, sexuální zneužití a lež, ať už je Buddhou zakázán, nebo ne. Konání jakéhokoli takového zla je těžkým hříchem (*parádžiká*).
2. Hřích z nařízení pochází z jednání, které Buddha určil jako hřích, např. pití alkoholu, které samo o sobě nemusí být zlem, ale může vést k těžkým hříchům nebo veřejné kritice či nelibosti. Provedení takového činu je špatným jednáním (*duškrta*), lehkým hříchem.

DVĚ VOZIDLA

1. Vozidlo „posluchače“, které vede k *arhatství*.

2. Vozidlo *pratjékabuddhy*, které vede k *pratjékabuddhovství*, pouze pro vlastní osvobození.

Učení *mahájány* označuje školu *théravády* v jihovýchodní Asii (Srí Lanka, Barma, Thajsko, Laos a Kambodža) jako Malé vozidlo (*hínajána*), které může být jedním z těchto dvou vozidel nebo oběma.

DVOJÍ CESTY

Dvě cesty jak se dostat přímo k nirváně):

- Špatná cesta (*akušala-márga*) a dobrá cesta (*kušala-márga*).
- Světská cesta (*laukika-márga*) a nadsvětská cesta (*lokottara-márga*).
- Cesta soustředění (*samádhi-márga*) a cesta moudrosti (*pradžňá-márga*).
- Nečistá cesta (*sásrava-márga*) a čistá cesta (*anásrava-márga*).
- Cesta těch, kdo praktikují (*šaikša-márga*), a cesta těch, kdo již nepraktikují (ašaikša-márga).
- Cesta vidění (*daršana-márga*) a cesta meditace (*bhávana-márga*).
- Cesta těch, kdo hledají pravdu v důsledku víry (*šraddhánusárin*), a cesta těch, kdo hledají pravdu v důsledku písma (*dharmánusárin*).
- Cesta těch, kdo jsou kandidáty na plody náboženského života (*phalapatipannaka-márga*), a cesta těch, kdo tyto plody mají (*phalaprápta-márga*).
- Cesta vyhánění rozporuplných emocí (*ánantarja-márga*) a cesta osvobození od rozporuplných emocí (*vimukti-márga*).
- Cesta těch, kdo jsou přesvědčeni pomocí víry (*šraddhádhimukta-márga*), a cesta těch, kdo mají spekulativní názor (*dšrtiprápta-márga*).
- Cesta těch, kdo jsou vysvobozeni pomocí moudrosti (*pradžňávimukta-márga*), a cesta těch, kdo jsou vysvobozeni dvojnásobně (*ubhajatobhágavimukta-márga*).

Takových dvojích cest je nespočet.

3

TŘI

TŘI ÁČARJOVÉ

K přijetí úplných mnišských předpisů musí být přítomni tři *áčarjové*[2]:

1. Preceptor *áčárja* (得 戒 和尚), který předává přikázání.
2. Karma *áčárja* (羯磨 阿闍梨), který dohlíží na preceptora v ceremonii.
3. Instruktor *áčárja* (教授 阿闍梨), který učí správnému chování a postupům.

TŘI ASANSKRTA DHARMY

Jsou to:

1. Asanskrta otevřeného nebe [*ákášásanskrta*], která nepředstavuje žádnou překážku.
2. Asanskrta dobrovolného ustání [*pratisankhjá-nirodhásanskrta*], tj, ustání utrpení po dosažení nirvány prostřednictvím dobrovolného tréninku.
3. Asanskrta nedobrovolného ustání [*apratisankhjá-nirodhásanskrta*], tj. nenastání čehokoli, protože chybí některé požadované podmínky.

Podle *školy zaměřené pouze na vědomí* je však *asanskrta* nedobrovolného ustání pravou *takovostí*.

TŘI BÍLÁ JÍDLA

1. Mléko,
2. smetana nebo tvaroh
3. bílá rýže.

TŘI BÓDHI

(菩提)

[2] Áčárja: učitel nebo významný mnich, který vede své studenty v chování a jde příkladem.

Osvícení[3] nebo nepřekonatelná moudrost. Osvícení svatých bytostí, které jezdí na *Třech vozidlech*, odpovídá třem druhům *bódhi*:

1. *Bódhi* posluchače, který dosáhl *arhatství*.
2. *Pratjékabuddha bódhi*.
3. Buddhovské *bódhi*, což je *anuttara-samjak-sambódhi*, nepřekonatelné, stejně dokonalé osvícení, kterého dosáhne pouze buddha.

TŘI BOŽŠTÍ POSLOVÉ

(*Dévadúta*)

Když byl Bódhisatta ještě princem žijícím v paláci, narazil na vycházce na starce, na nemocného a na mrtvého – tedy na okolnosti, jaké do té doby nepoznal. Tato tři setkání otřásla jeho světskou spokojeností a pohnula ho k tomu, aby začal hledat cestu k vysvobození od utrpení. Komentáře říkají, že tyto tři postavy byla převlečená božstva, poslaná probudit Bódhisattu k jeho poslání. Proto jsou stáří, nemoc a smrt nazývány „božští poslové“.

> *„Mnichové, existují tři božští poslové. Kteří tři to jsou?*
>
> *Je zde nějaký člověk špatného chování tělem, řečí i myslí. Po smrti, po rozpadu těla, se znovuzrodí ve sféře strádání, ve špatném místě, v nižším světě, v pekle. Tam ho strážcové pekla uchopí za obě paže, postaví ho před Jamu, Pána smrti, a řeknou: ‚Tento člověk, Vaše výsosti, neměl žádnou úctu k otci a matce, ani k asketům a bráhmanům, ani nectil starší vlastní rodiny. Nechť na něj Vaše výsost uvalí příslušný trest!'*
>
> *Pak, mnichové, král Jama toho člověka osloví, podrobí ho výslechu a ptá se ho ohledně prvního božského posla: ‚Copak jsi, člověče, nikdy neviděl prvního božského posla, který se objevuje mezi lidmi?'*
>
> *A on odpoví: ‚Ne, pane, neviděl jsem ho.'*
>
> *Pak mu král Jama řekne: ‚Copak jsi nikdy neviděl člověka ve věku osmdesáti, devadesáti, či dokonce sta let, starého, vetchého, beze stopy mládí a síly, jak stěží jde, třaslavě se opíraje o hůl, ohnutý jako střešní krov a zlomený v pase, chorý, s pár šedými vlasy či holohlavý, vrásčitý a se skvrnitými údy?'*
>
> *A ten člověk odpoví: ‚Ano, pane, viděl jsem někoho takového.'*

[3] Ve starých překladech se bódhi překládá do čínštiny jako Cesta (道), což je třeba odlišovat od stezky (*márga*).

Král Jama mu nato řekne: ‚Člověče, a to tě nenapadlo, člověka dospělého a inteligentního: „I já jsem podroben stáří a nemohu mu uniknout. Měl bych od nynějška konat ušlechtilé činy tělem, řečí i myslí.?“

‚Ne, pane, nenapadlo. Byl jsem nedbalý.' …

(Totéž se v textu opakuje s nemocí a smrtí) *(AN 3.35)*

TŘI BRÁNY OSVOBOZENÍ

(*tríni vimokša-mokha*)

Neboli tři samádhi. Jsou to:

1. Prázdnota.
2. Žádné zdání.
3. Žádné přání ani žádné jednání.

Prostřednictvím *samádhi* si člověk uvědomí prázdnotu a ověří si, že všechny *dharmy* nemají zrození. Člověk si také uvědomí, že iluzorní zdání počatých nebo vnímaných *dharmy* nejsou žádným zdáním. Člověk si nic nepřeje a nic nedělá pro budoucí znovuzrození ve třech říších existence.

TŘI BUDDHOVSKÉ PŘIROZENOSTI

Jsou to:

1. Buddhovská přirozenost vlastní všem vnímajícím bytostem, ale jim neznámá.
2. Buddhovská přirozenost postupně odhalovaná prostřednictvím duchovního cvičení.
3. Buddhovská přirozenost plně odhalená v buddhovi.

TŘI DCERY MÁRY

Mára je pánem šestého nebe světa touhy (*kámalóka*). Jeho tři dcery:

1. Tršna (Tanha): Touha, chtivost.
2. Arati: Mrzutost nebo Príti (Píti): Veselost.
3. Rága (Rati): Rozkoš.

TŘI DHARMY

Učení, praxe a realizace svatého ovoce.

TŘI DRUHY MOUDROSTI-POZNÁNÍ

(三 智)

Jsou to:

1. Celkové moudré poznání (*sarvadžňa*), které je prázdnotou všeho a které získává arhat, *pratjékabuddha* a svatý *bódhisattva*.
2. Rozlišující moudré poznání, které je rostoucím moudrým poznáním svatého *bódhisattvy* o rozdílech všech věcí.
3. Poznání veškeré moudrosti-vědění (*sarvadžňa-džňána*) neboli vševědoucnost, což je Buddhova dokonalá moudrost-vědění o všech bytostech a všech věcech v jejich obecných i zvláštních aspektech a o nedvojnosti prázdnoty a nesčetných projevech iluzorní existence.

TŘI DRUHY PROBUZENÍ

1. Probuzení ušlechtilého žáka (*sávakabódhi*), tj. *arahata*.
2. Probuzení toho, kdo dosáhl tohoto cíle samostatně (*paččéka-bódhi*).
3. Probuzení dokonale probuzeného, tj. buddhy (*sammá-sambódhi*).

TŘI DRUHY PŘEKÁŽEK

Překážkami realizace pravé mysli jsou:

1. Trápení, jako je chamtivost, hněv a klam, které rozrušují mysl a vedou k negativním *karmám*.
2. *Karmy*, které člověk provádí svým tělem, hlasem a myslí a které vedou k odplatě.
3. Odplata, jako je nešťastné znovuzrození v lidské podobě s neúplnými schopnostmi nebo v podobě zvířete, hladového ducha či obyvatele pekla.

TŘI DRUHY SOUSTŘEDĚNÍ

(DN 33.51)

1. na prázdnotu (*suňňato samádhi*),

2. „bez znaků“ (*animitto samádhi*),
3. bez přání (*appanihito samádhi*).

TŘI DRUHY TUŽEB

(DN 33.3)

1. Smyslová touha (*káma-tanhá*),
2. Touha po stávání se (*rúpa-tanhá*),
3. Touha po vyhasnutí (*arúpa-tanhá*).

Další tři druhy touhy:

1. Touha po [světě] smyslových přání (*káma-tanhá*),
2. po [světě] formy (*rúpa-tanhá*),
3. po [světě] bez formy, (*arúpa-tanhá*).

TŘI DRUHY UTRPENÍ

Jsou to:

1. Bolest vyvolaná příčinou (苦苦)
2. Zhoršení potěšení (壞苦)
3. Neustálá změna v každém procesu (行苦).

TŘI DRUHY ZÁZRAKŮ

(DN 11.3-8)

1. Zázrak psychické síly.
2. Zázrak telepatie.
3. Zázrak poučení.

> *V čem spočívá zázrak psychické síly? …mnich zde různými způsoby projevuje rozličné psychické schopnosti. Jako jeden se stává mnohým, jako mnohý se stává jedním… a cestuje ve svém těle až do světa Brahmy.*
>
> *A co je zázrak telepatie? Zde mnich čte mysli jiných bytostí, jiných lidí, čte jejich duševní stavy, jejich myšlenky a úvahy a říká: Taková je tvá mysl, takový je její sklon, toto je ve tvém srdci…*

A v čem spočívá zázrak poučení? Zde…poskytuje mnich následující poučení: „Uvažuj tímto způsobem, neuvažuj tímto způsobem, zaměř svou mysl tímto směrem, ne tímto směrem, vzdej se tohoto, získej toto a vytrvej v tom“.

TŘI JASNOSTI

Arhat dosáhl:

1. Jasného poznání minulých životů sebe i druhých a jejich příčin a podmínek.
2. Jasnosti svého božského oka, které vidí budoucí životy druhých a jejich příčiny a podmínky.
3. Jasného poznání, že jeho trápení ustala a již nikdy se neobjeví. Tyto tři jasnosti Buddhy jsou nejvyšší a nazývají se Tři nejvyšší jasnosti.

TŘI KLENOTY

Jsou to:

1. Buddha, nepřekonatelný dokonale osvícený učitel.
2. Dharma, jeho učení.
3. Sangha, buddhistické společenství.

TŘI KOŠE

Tripitaka (Tipitaka, 三藏).

Tři sbírky textů buddhistického kánonu:

1. Sútra-pitaka, Buddhovy promluvy.
2. Vinaja-pitaka, pravidla chování.
3. Abhidharma-pitaka, pojednání o Dharmě.

TŘI NEZDRAVÉ KOŘENY

(DN 33.3)

1. chamtivosti,
2. nenávisti
3. klamu

TŘI OČI

(DN 33.46)

1. tělesné oko (*mansa-čakkhu),*
2. božské oko, (*dibba-čakkhu)*
3. oko moudrosti, (*paňňá-čakkhu*).

TŘI OPOJENÍ

(DN 33.55)

1. zdravím (*árogja-mado),*
2. mládím (*jobbana-mado,*
3. životem *(džívita-mado*).

TŘI OTOČENÍ KOLA DHARMY VE DVANÁCTI ZJEVENÍCH

Buddha třikrát otočil kolem dharmy Čtyř ušlechtilých pravd.

1. Při prvním otáčení na znamení Buddha odhaluje: "Toto je utrpení; toto je hromadění trápení; toto je ustání utrpení; toto je cesta".
2. Při druhém otočení pro přesvědčování radí: "Toto je utrpení, které byste měli poznat; toto je nahromadění strastí, které byste měli zničit; toto je ustání utrpení, kterého byste měli dosáhnout; toto je cesta, po které byste měli jít."
3. Během třetího otočení pro potvrzení dosvědčuje: "Toto je utrpení, které jsem poznal; toto je nahromadění trápení, které jsem zničil; toto je ukončení utrpení, kterého jsem dosáhl; toto je cesta, kterou jsem dokončil".

TŘI OSVÍCENÍ

V Maháparinirvánasútře jsou uvedena tři osvícení:

1. Osvícení *bódhisattvů*, což je *pradžňa-páramita*.
2. Osvícení buddhů, což je buddhovské oko.
3. Osvícení, které ukončí nevědomost člověka, což je konečná prázdnota.

(viz také Tři jasnosti)

TŘI OSVOBOZENÍ

1. Nepodmíněné či znaků-prosté osvobození (*animitta-vimokkha*).
2. Osvobození prosté touhy (*appanihita-vimokkha*).
3. Osvobození skrze prázdnotu (*suňňatá-vimokkha*).

Nazývají se též třemi ‚branami osvobození' (*vimokkha-mukha*; Vism. XXI, 66 a násl.), neboť představují tři různé přístupy ke stezce svatosti.

1. Nepodmíněného osvobození dosáhne ten, kdo naplněn rozhodností (*adhimokkha*) nahlíží všechny formace jako pomíjivé (*aničča*).
2. Osvobození prostého touhy dosáhne ten, kdo naplněn klidem nahlíží všechny formace jako strastné (*dukkha*).
3. Osvobození skrze prázdnotu dosáhne ten, kdo naplněn poznáním nahlíží všechny formace jako bez ‚já' (*anattá*)".

TŘI OSVOBOZUJÍCÍ PRVKY

(pa. nissaraníjá dhátujo; MN 43)

1. Vidění odpornosti (patikúla-saňňá) ve smyslovém požitku,
2. ochota vzdát se (*pahána-čanda*) u formací,
3. rozvoj (bhávaná) vedoucí k osvobození u ne-já (anattá).

1. V oblasti smyslové touhy (*kámadhátu*): vnímání nečistoty či odpudivosti, které vede k úniku z připoutanosti ke smyslovým objektům.
2. V oblasti tělesných a mentálních formací (*sankhárá*): Touha po opuštění, zanechání - vede k úniku ze závislosti na podmíněnosti.
3. V oblasti ne-já (*anattá*): Rozvoj (např. meditace vhledu) - vede k hlubokému pochopení ne-já a osvobození.

TŘI POLE ŠTĚSTÍ

Jsou to:

1. Pole úcty, což znamená Tři klenoty.
2. Pole laskavosti, což znamená rodiče a učitele.
3. Pole soucitu, což znamená chudé, nemocné a zvířata.

Obětováním kterémukoli z těchto tří polí štěstí člověk zasévá semínka, která přinesou úrodu štěstí v jeho současném i budoucím životě.

TŘI OHNĚ

(DN 33.32)

1. chtíč (*rágaggi,*
2. nenávist *(dosaggi)*,
3. klam (*mohaggi*).

TŘI POSLEDNÍ PŘEKÁŽKY

na cestě k osvobození. (*ásrava*, *ásava*). Sámaňňaphala sutta uvádí tři:

1. Poskvrnu chtíčem (*kámásrava*, *kámásava*).
2. Poskvrnu bytím či touhou po bytí (*bhavásrava*, *bhavásava*).
3. Poskvrnu nevědomostí (*avidjásrava*, *avidždžásava*).

Mnich, který se dokonale očistí od těchto poskvrn, stává se světcem *arhantem* (*arahant*).

TŘI PŘEKÁŽKY

(DN 33.31)

1. chtíč, *(rágo kiňčana*)
2. nenávist, (*dosa kiňčana*)
3. klam, (*moho kiňčanan*).

TŘI PŘÍKAZY

(tib. *sdom pa gsum*), dosl. „tři závazky či sliby“, totiž:

1. Praktikování manter (*sngags kji sdom pa*).
2. Usilování o mysl bódhi (*bjang sems kji sdom pa*).
3. Dodržování příkazů k vystříhání se všeho zlého (*so thar gji sdom pa*).

TŘI ŘÍŠE EXISTENCE

(trajo-dhátu)

Svět iluzorní existence, v němž se přemisťují vnímající bytosti, zahrnuje:

1. Říše tužeb, kde přebývají vnímající bytosti s celou škálou postižení, jako jsou obyvatelé pekel, duchové, zvířata, lidé, *asurové* a někteří bohové.
2. Říše čistých forem, kde sídlí bohové Brahma, kteří mají pouze čisté touhy, v osmnácti nebesích forem rozdělených do čtyř dhjána nebes neboli čtyř úrovní meditace.
3. Říše bez tvaru, kde se bohové bez tvaru nacházejí v mentální existenci ve čtyřech nebesích bez tvaru neboli na čtyřech úrovních dlouhého, hlubokého meditačního pohroužení (*samádhi*).

TŘI SAMÁDHI

Viz Tři brány osvobození.

TŘI SCHOPNOSTI GURUA

(tib. *gsum ldan*)

Dosl. „s třemi obdařenostmi“ gurua, totiž:

1. Schopnost poskytovat žákům instrukce.
2. Schopností vést je v duchovním životě.
3. Schopností pomáhat jim při odstraňování překážek, se kterými se mohou potkávat.

TŘI SKUPINY

Cítící bytosti se dělí do tří skupin:

1. skupina, která rozhodně postupuje po správné cestě k bódhi.
2. skupina, která rozhodně kráčí po špatné cestě.
3. skupina, která je nerozhodná ohledně své cesty.

Někteří členové třetí skupiny se vlivem příčin a podmínek mohou připojit k jedné z ostatních dvou skupin.

TŘI SKUPINY PŘEDPISŮ PRO BÓDHISATTVY

Předpisy pro laické i mnišské buddhisty, kteří se řídí *mahájánou*. Nazývají se tři skupiny čistých přikázání (*tri-vidháni šíláni*, 三聚淨戒), které se skládají z:

1. Přikázání zdrženlivosti.

2. Přikázání pro konání dobrých dharem
3. Přikázání pro prospěch vnímajících bytostí.

První skupina má zabránit negativním činům a zbylé dvě mají kultivovat pozitivní vlastnosti, které jsou nezbytné pro rozvoj bódhisattvy. *Bódhisattvovská* přikázání se liší podle svých zdrojů. V Brahma Net sútře je uvedeno deset hlavních a čtyřicet osm vedlejších přikázání; v Sútře o přikázáních Upásaka šest hlavních a dvacet osm vedlejších přikázání. Čínští mnišští buddhisté dodržují první soubor *bódhisattvovských* přikázání. Laičtí buddhisté se mohou rozhodnout přijmout kteroukoli sadu *bódhisattvovských* přikázání.

TŘI ŠŤASTNÁ ZNOVUZROZENÍ

(sukhupapattijo DN 33.41;)

Existují bytosti,

1. které po neustálém vytváření štěstí nyní přebývají ve štěstí, jako například *dévové* ze skupiny Brahma.
2. Existují bytosti, které štěstím přetékají, jsou jím prosyceny, naplněné, ponořené do něj, takže občas zvolávají: „Ó, jaká blaženost!“, jako například zářiví *dévové* (*Ábhassará*).
3. Existují bytosti... ponořené do štěstí, které, svrchovaně blažené, zakoušejí jen dokonalé štěstí, jako například Líbezní *dévové* (*Subhakinná*).

TŘI TĚLA BUDDHY

Jsou to:

1. Dharmakája (tělo *dharmy* neboli tělo pravdy), které je prázdnotou, pravou skutečností všech *dharem*.
2. Sambhógakája (tělo odměny neboli tělo požitku, ve vznešené étherické podobě), které zosobňuje Buddhovy nezměrné zásluhy.
3. Nirmánakája (tělo odezvy prostřednictvím zrození neboli zázračného projevu), které je Buddhovou odpovědí vnímajícím bytostem připraveným přijmout *Dharmu*.

Tělo odměny a tělo odpovědi jsou projevy těla *dharmy* a tato tři těla jsou neoddělitelná. Podle čínské školy Tchien-tchaj je z posledních Buddhů Vairóčana *dharmakájou*, Ročana[4] sambhógakájou a Šákjamuni nirmánakájou.

[4] Podle Mahávaipulja sútry je Vairóčana název pro Buddhovu dharmakáju. Podle Brahma Net sútry je Ročana název pro Buddhovu sambhogakáju. Šákjamuni Buddha je ve své nirmánakáji někdy označován jako Vairóčana Buddha nebo Ročana Buddha.

Tři věky Dharmy

Dharma Buddhy Šákjamuniho skončí po těchto třech věcích:

1. Pravý věk Dharmy trval 500 až 1000 let po jeho odchodu. Během tohoto věku probíhalo učení, uskutečňování učení a dosahování plodů.
2. Věk podobnosti Dharmě trval 500 až 1 000 let. Během tohoto věku probíhalo učení a provádění učení, ale nedocházelo k dosahování plodů.
3. Věk konce Dharmy bude trvat 10 000 let. Během tohoto věku učení postupně zaniknou a nebude docházet ani k provádění učení, ani k dosahování plodů. Protože lidé již nebudou vnímaví, Dharma na dlouhou dobu zmizí, a to až do příchodu dalšího Buddhy.

V *Sútře bódhisattva v lůně matky*, 2. fasciklu, Buddha prorokuje, že po 56 koti a 70 milionech let, což znamená 630 milionů let (pokud koti je 10 milionů), sestoupí z nebes Tušita bódhisattva Maitréja a stane se dalším Buddhou, který přinese Dharmu do obnoveného světa.

Tři útočiště

Člověk se stává buddhistou, když přijme útočiště pro ochranu a vedení u Tří klenotů:

1. Buddhy
2. Dharmy
3. Sanghy

Podle *Sútry o girlandě* prvotních karm bódhisattvy se čtyřmi nezničitelnými vírami by měl člověk přijmout Čtyři útočiště a čtvrtým útočištěm jsou přikázání.

Tři vozidla

(三乘)

Velké vozidlo (*mahájána*) a Dvě vozidla.

Tři vytrvalosti v Dharmě

Podle Buddhovy *Sútry o Amitájovi* jsou to:

1. Vytrvalost ve slyšení zvuků, což znamená přijetí *Dharmy* jejím slyšením.
2. Vytrvalost ve shodě, což znamená souhlas s *Dharmou* prostřednictvím rozjímání ve shodě s pravdou.

3. Vytrvalost v uvědomění, že *dharmy* nemají zrození, což je trvalé uvědomění si pravdy, že *dharmy* nemají zrození ani smrt.

4

ČTYŘI

ČTYŘI BÓDHISATTVOVSKÉ CTNOSTI

(tib. *bsdu ba mam bži*)

1. Darovat jiným, po čem touží.
2. Mluvit, co jiní rádi poslouchají.
3. Konat skutky prospěšné živým tvorům.
4. Být za všech okolností připraven prospívat jiným.

ČTYŘI BOŽŠTÍ KRÁLOVÉ

Sídlí v polovině hory Sumeru, v prvním ze šesti nebes touhy. Jako ochránci světa odvracejí útoky asurů.

1. Na východní straně je Dhrtaráštra, bůh-král Udržující království.
2. Na jižní straně Virúdhaka, bůh-král Vzrůst a růst.
3. Na západní straně Virúpákša, bůh-král Široké oko.
4. Na severní straně Vaišravana, bůh-král Mnoho slyšící.

ČTYŘI CESTY K NADPŘIROZENÝM SILÁM

(pa. iddhi-páda; DN)

„Protože jako průvodci vyznačují cestu k silám, které jsou s nimi spojeny; a protože jako příprava vytvářejí cesty k silám, které vedou k dosažení plodu stezky“ (Vism. XII). Jsou to:

1. Soustředění záměru (*čhanda*-samádhi) doprovázené úsilím vůle (*padhána-sankhára-samannágata*).
2. Soustředění energie (*virija-samádhi*) doprovázené úsilím vůle.
3. Soustředění vědomí (*čitta-samádhi*) doprovázené úsilím vůle.
4. Soustředění zkoumání (*vímamsa-samádhi*) doprovázené úsilím vůle.

Když jsou čtyři cesty k nadpřirozeným silám spojeny s dosažením stezky a jejího plodu (*arija-puggala*), jsou nadsvětské (*lókuttara*). Ale jakožto určující faktory jsou světské (*lókija*).

> *„Když mnich rozvinul a často procvičoval čtyři cesty k nadpřirozeným silám, je obdařen různými magickými schopnostmi … slyší božským sluchem nebeské a*

lidské zvuky … vnímá svou myslí mysl jiných bytostí … rozpomíná se na mnoho svých předchozích životů … vidí božským zrakem, jak bytosti umírají a znovu se zrozují … po zničení zákalů dosáhne osvobození mysli a osvobození moudrostí, prosté zákalů…" (S. LI, 2).

„Kdokoli, mniši, minul čtyři cesty k nadpřirozeným silám, ten minul správnou cestu vedoucí k zániku utrpení. Kdokoli ale dosáhl čtyř cest k nadpřirozeným silám, ten dosáhl správné cesty vedoucí k zániku utrpení" (S. LI, 2).

ČTYŘI DÉMONI

Nirvána Sútra uvádí čtyři druhy démonů:

1. Utrpení způsobené chamtivostí, hněvem a klamem.
2. Pět *skandh*, tj. překážky způsobené fyzickými a mentálními funkcemi.
3. Smrt, která může ukončit náš život.
4. Nebešťané, démoni v šestém nebi (říši touhy), kteří mohou zhatit naši kultivaci Cesty.

V tibetském podání (*bdud bži*) - obrazně hlavní překážky na cestě duchovního pokroku, jimiž jsou:

1. nemoc,
2. rušení při meditaci,
3. smrt,
4. vášně.

ČTYŘI DHARMY, NA KTERÉ JE TŘEBA SPOLÉHAT

V šestém fasciklu *Maháparinirvána sútry*[5] nás Buddha učí spoléhat se na:

1. Dharmu, ne na jednotlivce.
2. Sútry definitivního významu, ne prozatímního významu.
3. Pravý význam, ne jen slova.
4. Vlastní poznanou moudrost, ne na povědomí o něčem.

Souhrnně řečeno, *dharma* znamená přirozenost *dharmy* (*dharmatá*); definitivní význam se vztahuje k *mahájánovým sútrám*; pravý význam se vztahuje k věčnému setrvávání a neměnnosti Tathágaty; poznaná moudrost znamená pochopení, že všechny vnímající bytosti mají přirozenost Buddhy.

[5] Liší se od Mahápariníbbána sutty v pálijském kánonu.

ČTYŘI DHJÁNY

1. První stupeň pohřížení se vyznačuje odstraněním žádosti a neblahých vlivů (*akušala*) a lze ho dosáhnout přemýšlením (*vitarka*) a rozvažováním (*vičára*); na tomto stupni panuje radost (*príti*) a blaženost (*sukha*).
2. Pro druhý stupeň je příznačné ztišení přemýšlení a rozvažování, stejně jako získání vnitřního zklidnění a tzv. vyhrocení ducha, jímž je míněno soustředění na předmět rozjímání. Člověk prodlévá v radosti a blaženosti.
3. Na třetím stupni mizí radost a dostavuje se vyrovnanost (*upékša*); člověk je bdělý, vědomý a pociťuje blaho.
4. Na čtvrtém stupni setrvá adept již jen ve vyrovnanosti a bdělosti.

ČTYŘI DRUHY *KAMMY*

(DN 33.1.11)

1. černá *kamma* s černým výsledkem (*kanha-vipáka*),
2. světlá *kamma* se světlým výsledkem (*sukka*),
3. černo-jasná *kamma* s černo-jasným výsledkem (*kanha-sukka*),
4. *kamma*, která není ani černá, ani světlá (*akanham-asukka*), nemá ani černý, ani světlý výsledek, což vede ke zničení *kammy*[6].

ČTYŘI DRUHY MOUDROSTI-POZNÁNÍ

(*čatur-džňána*)

Buddha má ctnost úplného poznání moudrosti, které zahrnuje:

1. Poznání moudrosti bez učitele neboli vrozené poznání moudrosti (*svajambhu-džňána*).
2. Celkové poznání moudrosti (*sarvadžňa*).
3. Poznání veškeré moudrosti (*sarvadžňa-džňána*).
4. Poznání moudrosti bez námahy.

Poslední ze čtyř z "pěti druhů moudrosti-poznání" se také nazývají "čtyři druhy moudrosti-poznání".

[6] *Kamma*, která vede k osvícení, kdy už žádná další *kamma* nevzniká.

ČTYŘI DRUHY NEOMEZENÉHO POZNÁNÍ MOUDROSTI

(čatur-pratisanvid)

Nazývané také čtyři druhy neomezeného porozumění, a čtyři druhy neomezené výmluvnosti. Bódhisattva má neomezenou moudrost – znalost:

1. Všech *dharem*.
2. Jejich významů.
3. Všech forem vyjádření, např. zvuků, gest a slov, v jakémkoli jazyce.
4. Výmluvné učení o *dharmě* a jejích významech s použitím výstižných výrazů podle schopností a preferencí vnímajících bytostí.

ČTYŘI DRUHY NEPROSPĚŠNÉ ŘEČI

1. Falešná řeč, lhaní (*musáváda*),
2. Pomluva, zlomyslná mluva (*pisuná váčá*),
3. Urážlivá řeč, hrubá mluva (*pharusá váčá*),
4. Žvanění, plané žvanění (samphappalápa).

ČTYŘI „ODPOJENÍ“

(*visanjogá; DN 33 1.11*)

1. odpojení od smyslových žádostí (*kámána visanjoga*),
2. odpojení od bytí, existence, převtělování (*bhavána visanjoga*),
3. odpojení od názorů, představ (*ditthína visanjoga*),
4. odpojení od nevědomosti (*avidždžája visanjoga*)

ČTYŘI DRUHY OSVÍCENÝCH ČINNOSTÍ

Po zasvěcení (*abhišéka*) jsou adepti, kteří řádně dodržují své tantrické závazky (*samaja*) a dosáhnou potřebné jógické úrovně, oprávněni používat podle potřeby čtyři druhy osvícených činností:

1. ty, které uklidňují (*šántičára*),
2. ty, které zvyšují blahobyt, délku života atd. (*pauštika*), je-li to nutné pro šíření nauky;
3. ty, které si podrobují nebo krotí (*vašíkarana*) neukázněné;
4. ty, které jsou násilné nebo drastické (*abhičára*), jako je válka, pokud to situace vyžaduje.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Buddhismus v číslech II.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.